

AVOIN TIEDE JA KOTIMAISTEN TIETEELLISTEN SEUROJEN TULEVAISUUS

MERI VAINIOMÄKI

Avoimen tieteen tavoitteet kannustavat tutkijoita ja tutkimusorganisaatioita lisäämään avointen julkaisujen määrää lähivuosina. Tavoitteet muuttavat myös suomalaisten tiedeseurojen toimintaa, jotka ylläpitävät merkittävää osaa kotimaisesta julkaisu-toiminnasta. Tampereen yliopiston ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan tuore tutkimus avaa kotimaisten seurojen merkitystä ja roolia nykyisten haasteiden keskellä.

Suomessa toimii lukuisia tieteellisiä seuroja, joista vanhimmat perustettiin jo 1800-luvulla. Seuroilla on vakiintunut rooli kotimaisella tiedekentällä, mutta jo jonkin aikaa seurojen toiminta on kohdannut myös merkittäviä muutoksia. Syyskuussa 2018 Euroopan komissio ja Science Europe julkaisivat Plan S -aloitteen, joka tavoittelee avoimien julkaisujen kasvua vuoteen 2021 mennessä (cOAlition S 2019).

Avoimen tieteen tavoitteet pakottavat nyt myös kotimaisia seuroja uudistamaan toimintaansa. Suomessa tieteellisten seurojen julkaisuja tuetaan valtionavustuksin, mutta siitä huolimatta nykyinen tilanne on haasteellinen seuroille. Suurin osa kotimaisista tiedelehdistä on tieteellisten seurojen kustantamia (Koikkalainen 2018) ja seurojen jäsenet ovat useissa tapauksissa saaneet lehden vastineeksi jäsenmaksustaan. Jäsenmaksut taas ovat seurojen tärkeimpiä tulonlähteitä. Avoin tiede kannustaa seuroja julkaisemaan kasvavassa määrin ilmaiseksi avoimilla julkaisualustoilla, mutta tavoitteen myötä seurat joutuvat nyt myös miettimään, miten niiden toiminta jatkossa rahoitetaan. Julkaisujen siirtyessä avoimiksi huolena on esimerkiksi se, miten uusia jäseniä saadaan houkuteltua mukaan seuroihin (esim. Bennett 2013). Tieteellisissä seuroissa keskustellaankin parhailaan siitä, millaisia niiden tehtävät ja identiteetti tulevaisuudessa on (Tieteellisten seurain valtuuskunta 2018).

Kotimaisten seurojen toimintaa koottu ensimmäistä kertaa yhteen

Kansallinen tutkimus tieteellisistä seuroista on ollut vähäistä ja hajanaista. Tuoretta tietoa esimerkiksi seurojen toiminnasta, organisoitumisesta, asemasta ja mahdollisista tulevaisuuden suunnista avoimen tieteen haasteiden keskellä ei aikaisemmin ole juurikaan kartoitettu. Nyt tietoa on koottu laaja-alaisesti yhteen Tampereen yliopiston ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan (TSV) tuoreessa *Tieteelliset seurat Suomessa 2018* -hankkeessa. Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnan yliopistonlehtori Elina Late ja tutkimusavustaja Laura Korkeamäki tarkastelivat hankkeessa suomalaisten tieteellisten seurojen rakenteita ja toimintaa suhteessa esimerkiksi tieteelliseen julkaisemiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

TSV:n jäsenseuroille tehdystä kysely- ja haastattelututkimuksesta selviää, että kotimaiset tiedeseurat ovat hyvin moninaisia ja keskenään erilaisia. Seurat eroavat toisistaan muun muassa jäsenmäärissä ja hyvinkin vaihtelevissa budjeteissa. Iso osa seuroista toimii kuitenkin alle 10 000 euron budjetilla. Seuroja taas yhdistää julkaisemiseen, konferensseihin ja seminaareihin liittyvä toiminta. Suomalaisia seuroja on syntynyt erityisesti yhteiskunta- ja humanististen tieteiden ympärille, mutta seuratoimintaa on kaikilla tieteenaloilla. Suurin osa niistä toimii vapaaehtoisvoimin. Vapaa-

ehtoisuuden lisäksi seurojen toimintaa luonnehtivat esimerkiksi eritaustaiset ihmiset sekä toiminnan ketteryys ja moninaisuus.

Yhteiskunnallisen vaikuttamisen määrä kasvussa

Tieteellisten seurojen keskeisinä rooleina on pidetty tieteellisen tutkimuksen, tiedonvaihdon ja tiedon levittämisen edistämistä niin tiedeyhteisöille kuin myös suurelle yleisölle (esim. Hopkins 2011). Tieteelliset seurat ovatkin perinteisesti huolehtineet tiedeyhteisössä hyvin monenlaisista tehtävistä, jotka ovat usein epävirallisempia ja sellaisia, joita niin sanotusti kukaan muu ei välttämättä tee. Tieteellisen julkaisutoiminnan ohella seurat muun muassa järjestävät seminaareja ja konferensseja sekä koulutuksia, tukevat nuoria tutkijoita, rahoittavat tutkimusta, tekevät yhteistyötä koulujen kanssa, antavat neuvoa ja lausuntoja poliitikoille, osallistavat yleisöä sekä luovat vuorovaikutusta tiedeyhteisön ja muun yhteiskunnan välille. (Hopkins 2011; Delicado ym. 2014; Hewitt ym. 2017.)

Laten ja Korkeamäen tutkimuksen perusteella myös kotimaisten seurojen ensisijaisina tavoitteina ja tehtävinä ovat yleinen tieteen ja tutkimuksen edistäminen sekä julkaisutoiminta. Erilaisten tiedelehtien julkaisemisen ohella seurat ovat hyvin aktiivisia myös yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ja tiedeviestinnässä. Vaikuttaa siltä, että myös tulevaisuudessa seurat aktivoituvat entisestään näiden parissa. Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista seuroista olikin yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen liittyvää toimintaa ja lähes puolet vastanneista kertoi yhteiskunnallisen vaikuttamisen myös lisääntyneen toiminnassaan merkittävästi viimeisen viiden vuoden aikana.

Seurojen yhteiskunnallisen vaikuttamisen tavat ovat hyvin monipuolisia. Tutkimustiedon vaikuttavuutta pyritään lisäämään paitsi sosiaalisen median avulla myös klubi-illoilla ja yleisötapahtumilla sekä koulutuksilla. Lähes puolet seuroista antaa lisäksi tiedepoliittisia lausuntoja ja monet tekevät yhteistyötä median kanssa. Seurat pitävät vuorovaikutusta ja monipuolista keskustelua sekä niiden edistämistä tiedeyhteisön ja maallikkojen välillä tärkeänä.

Avoin julkaiseminen tarvitsee tukea

Hankkeen tutkijoiden mukaan ilmeisin kotimaisten seurojen kohtaama haaste on tällä hetkellä juuri avoimeen julkaisemiseen siirtyminen ja sen rahoittaminen. TSV:n jäsenseurat kustantavat hieman yli puolet kaikista suomalaisista julkaisukanavista. Parhailaan seuroista lähes puolet julkaisee verkossa avointa lehteä. Samaan aikaan yli puolet seuroista on kuitenkin myös huolissaan jäsenmäärien laskusta ja uusien jäsenten saamisesta mukaan. Valtaosa tekeekin aktiivista jäsenhankintaa ja etsii uusia suuntia toiminnalleen.

Monet seurat tarjoavat nykyisin esimerkiksi tukea nuorille tutkijoille ja tekevät siten toiminnasta merkityksellistä myös uusille nuoremmille jäsenille, kertovat Late ja Korkeamäki. Tutkijat kuitenkin myös muistuttavat, että seurat eivät pysty ratkaisemaan avoimen julkaisemisen rahoituksen kysymyksiä yksin. Laten ja Korkeamäen mukaan avoimen ja tasa-arvoisemman tieteen tavoitteen saavuttamista hidastaa tällä hetkellä yhteisen, esimerkiksi kansallisen rahoitusmallin puuttuminen.

”Avoin julkaiseminen ei ole seuroille ilmaista. Se vaatii osaavaa toimitustyötä, julkaisualustojen teknistä ylläpitoa ja aikaa”, huomauttaa Late.

Seurojen merkitys säilyy

Vaikka tieteelliset seurat ovat olleet jo jonkin aikaa huolissaan toimintansa taloudellisesta jatkuvuudesta, uskovat Late ja Korkeamäki seurojen merkityksen säilymiseen ja siihen, että vaikeatkin kysymykset vielä ratkaistaan yhdessä. Digitalisaation ja avoimen julkaisemisen haasteissa seuroja tukee TSV, jonka olemassaolon seurat myös Korkeamäen mukaan kokevat tarpeelliseksi.

”Seuroille on merkittävää se, että ne voivat yhdistää voimansa. Yhteistyö tekee seuroista vaikutusvaltaisempia ja ne saavat siten äänensä paremmin kuuluviin”, kuvailee Korkeamäki.

Monet seurat pyrkivät parhailaan vastaamaan avoimen tieteen odotuksiin. Useat ovat siirtymässä julkaisemaan avointa verkkolehteä ja lähes puolet TSV:n jäsenseuroista aikoo käynnistää uusia toimintamuotoja tulevaisuudessa. Esimerkiksi jatko-opiskelijoiden verkostointiin, koulutukseen ja mentorointiin haluttaisiin jatkossa panostaa. Seurat haluaisivat olla myös tulevaisuudessa

aktiivisia, kansainvälisiä, moderneja, aloitteellisia, näkyviä ja verkostoituneita. Seurat toivovat myös lisää aktiivisia jäseniä ja monet haluaisivat paitsi uudistaa viestintäänsä myös edistää keskusteltavaa kulttuuria tieteestä.

Late ja Korkeamäki korostavat, että heidän tutkimuksensa perusteella seurojen rooli ja tehtävät ovat sekä moninaisia että hyvin merkittäviä.

”Seurojen merkitys ja rooli korostuvat erityisesti tieteellisessä julkaisemisessa, mutta myös muuten kotimaiset seurat ovat aivan keskeisiä tiedeyhteisön toimijoita”, sanoo Late.

Lähteet

- Bennett, E. (2013). The future of learned associations in the humanities. *Learned Publishing*, 26(1), 32–41. DOI: 10.1087/20130107
- coAlition S. (2019). Accelerating the transition to full and immediate Open Access to scientific publications. Haettu 7.8.2019 osoitteesta https://www.coalition-s.org/wp-content/uploads/PlanS_Principles_and_Implementation_310519.pdf
- Delicado, A., Rego, R., Conceição, C. P., Pereira, I. ja Junqueira, L. (2014). What roles for scientific associations in contemporary science? *Minerva*, 52(4), 439–465. DOI: 10.1007/s11024-014-9260-3
- Hewitt, M., Dingwall, R. ja Turkmendag, I. (2017). More than research intermediaries: a descriptive study of the impact and value of learned societies in the UK social sciences. *Science and Public Policy*, 44(6), 775–788.
- Hopkins, J. (2011). The role of learned societies in knowledge exchange and dissemination: the case of the Regional Studies Association, 1965–2005. *History of Education*, 40(2), 255–271. DOI: 10.1080/0046760X.2010.518161
- Koikkalainen, R. (2018). Kotimaiset tiedelehdet avoimiksi – mistä rahat? [esitys Avoimen tieteen syyspäivillä 19.11.2018] Haettu 29.5.2019 osoitteesta https://avointiede.fi/sites/avointiede.fi/files/Avoimen_tieteen_paivat_Kotimaiset_tiedelehdet.pdf
- Korkeamäki, L., Late, E., Pölonen, J., Ryyänen-Karjalainen, L. ja Syrjämäki, S. (2019). *Tieteelliset seurat Suomessa 2018*. Tieteellisten seurain valtuuskunnan verkkojulkaisu.
- Tieteellisten seurain valtuuskunta (2018). TSV:n strategiatyöpaajoissa puhutti tieteellisten seurojen identiteetti ja TSV:n rooli tiedeyhteisössä. Haettu 28.11.2018 osoitteesta <https://www.tsv.fi/fi/uutiset/tsvn-strategiaty%C3%B6pajoissa-puhutti-tieteellisten-seurojen-identiteetti-ja-tsvn-rooli>

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteiden kandidaatti ja kulttuurintutkimuksen maisteriopiskelija Tampereen yliopistossa.

TOHTORIOPINNOT OVAT HYÖDYLLISIÄ

Suomen Kulttuurirahasto käynnisti syksyllä 2018 selvityksen väitöskirjarahoitukseensa koetusta vaikuttavuudesta. Tohtoriopinnot koetaan hyödylliseksi myös silloin, kun väitöskirja ei ole valmistunut tai henkilö ei ole urallaan suuntautunut tutkijantyöhön. Kulttuurirahaston selvitys vahvistaa lisäksi käsitystä väitöskirjarahoituksen sirpaleisuudesta ja osoittaa suoritetun tohtorintutkimuksen nostavan merkittävämmiin naisten kuin miesten tulotasoa.

Selvityksen mukaan myös muille kuin akateemisille urille päätyvät hyötyvät tohtoriopinoistaan ja väitöskirjastaan. Etenkin hankkeissa ja hallintotyössä olevat kokevat tohtoriopinnot merkityksellisiksi uran kannalta, vaikka he eivät olisikaan väitelleet. Vastaajat näkivät tohtorinopintojen hyvinä puolina etenkin oman osaamisen kehittämisen ja uudet työmahdollisuudet, mutta myös uuden tieteellisen tiedon ja osaamisen synnyttämisen.

Kyselyyn vastanneilla tohtoriopintojen rahoitus on lähes poikkeuksetta koostunut useista eri lähteistä tai useammalta rahoittajalta saadusta tuesta. Pidempi ja pysyväisluonteinen, mieluiten palkallinen ja työsuhdemuotoinen rahoitusmalli, jossa väitöskirjan tekijä saa olla lähellä yliopistoyhteisöä tai osa sitä, olisi vastausten perusteella toivotuin. ”Tutkimus vahvistaa jo olemassa olevaa käsitystä väitöskirjarahoituksen pirstaleisuudesta ja tukee osaltaan Kulttuurirahaston päätöstä suosia jatkossa entistä pitempikkestoisia rahoitusmyöntöjä”, yliasiamies **Antti Arjava** toteaa.